

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างกันของแนวความคิด หลักการ และวิธีดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้โดยเน้นพื้นที่ป่าต้นบนของกลุ่มน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำของแต่ละกลุ่มน้ำที่มีลักษณะภูมิสังคมที่แตกต่างกัน ดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ รวมทั้งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า แนวคิด หลักการ และวิธีดำเนินการฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารทั้ง 3 กลุ่มน้ำได้ใช้แนวความคิดและหลักการที่เหมือนกัน คือ การนำพื้นที่ป่าทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดที่ถูกแผ้วถางเปลี่ยนแปลงไปใช้ประโยชน์เพื่อเพาะปลูกพืชพาณิชย์ กลับมาปลูกป่าและฟื้นฟูให้เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำดั้งเดิม แต่จะแตกต่างกันที่วิธีการนำพื้นที่ป่าที่อยู่ในการยึดถือครอบครองของชุมชนในพื้นที่ป่าต้นน้ำนั้นๆ กลับมาฟื้นฟู ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิสังคมและปัจจัยสนับสนุนปัจจัยแทรกซ้อนที่ต่างกันของแต่ละกลุ่มน้ำ สำหรับกิจกรรมการฟื้นฟูป่ากลับคืนมาก็มีหลักการและแนวความคิดเหมือนกัน คือ การป้องกันไฟป่า การปล่อยให้ป่าฟื้นฟูตัวเอง การปลูกป่า แต่วิธีการให้น้ำสำหรับกล้าไม้อาจจะแตกต่างกันในรายละเอียดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในพื้นที่นั้นๆ รวมทั้งแหล่งเงินทุนองค์กรและคณะบุคคลที่ร่วมดำเนินการ ปัจจุบันสภาพป่ากลุ่มน้ำแม่สอยได้รับการฟื้นฟูจนมีความอุดมสมบูรณ์สามารถอำนวยน้ำให้แก่ลำห้วยแม่สอยเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคและการเพาะปลูกสำหรับชาวตำบลแม่สอย ส่วนในกลุ่มน้ำขุนแม่ซ้อน ป่าต้นน้ำของขุนแม่ซ้อนก็อำนวยน้ำให้แก่ลำห้วยขุนแม่ซ้อนเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคและการเพาะปลูกให้ชาวตำบลเมืองงายแล้วเช่นเดียวกัน สำหรับกลุ่มน้ำห้วยแม่ปู้สภาพป่าของต้นน้ำแม่ปู้บริเวณคอกยอมาพายกำลังฟื้นตัว เนื่องจากเพิ่งเริ่มดำเนินการในปี 2546

ผลจากงานวิจัยทั้ง 3 กลุ่มน้ำตลอดจนผลจากการฟื้นฟูกลุ่มน้ำอื่นที่ได้จากการตรวจเอกสาร สามารถนำไปสู่ “ข้อเสนอแนะในเชิงยุทธศาสตร์” สำหรับการแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายและการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้โดยเฉพาะป่าต้นน้ำลำธารว่า จะต้องดำเนินการในลักษณะที่ต้องให้ความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับแรกและจะต้องจัดให้อยู่ในระดับยุทธศาสตร์แห่งชาติ โดยจัดทำเป็น “ยุทธศาสตร์การฟื้นฟูต้นน้ำลำธารแห่งชาติ” ภายใต้นโยบาย “Think Globally, Act Locally” ใช้หน่วยระดับพื้นที่ คือกลุ่มน้ำย่อยเป็นพื้นที่หลักเข้าไปดำเนินการแก้ปัญหา โดยน้อมนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเป็นแนวทางปฏิบัติ ในการยับยั้งการทำลายป่าในระยะเร่งด่วน ในระยะยาวเมื่อชุมชนบนภูเขาลดจำนวนลงตามอายุขัยและคนรุ่นใหม่สมัครใจลงมาอยู่ในพื้นที่ราบตอนล่างโดยมีการเตรียมการรองรับที่ดี ก็จะสามารถนำพื้นที่ชุมชนครอบครองกลับมาฟื้นฟูให้ทำหน้าที่ป่าต้นน้ำดั้งเดิม ทรัพยากรป่าไม้ต้นน้ำลำธารจึงจะปลอดภัยและยั่งยืนอย่างแท้จริง

The objectives of this research were to make comparative study and analytical synthesis of the concepts, methodologies and the effectiveness of the forestry resource restoration with special emphasis on the upper headwater areas having different geosocial characteristics. The methodologies of this research were by means of integration of qualitative and participative action research.

The results of the study revealed that the restoration of the three watersheds were based on the same concepts and principles i.e. to convert all or most of the degraded areas which have previously been transformed into agricultural land for growing cash crops, back to their original states as good headwater forests by means of afforestation. Different approaches were used for land holders living in different headwater areas to participate effectively in the restoration works, depending on their geosocial characteristics and diversified supportive factors of each watershed. The restoration processes were similar in terms of forest fire prevention, forest - self generation and re-forestation. The irrigation method for nurturing young trees might be different in details for each particular areas which were also relied on the amount of fundings, the types of supporting organizations and operation team. The condition of Mae Soi watershed has been successfully restored and its forest has become healthy again to generate enough yields of water for domestic consumption and agricultural use for all people in Mae Soi sub – district. The same good results have been achieved by the people of Muang Ngai sub – district from their healthy headwater forest in Khun Mae Kon watershed. For Huay Mae Pu watershed at Doi Om Pai, its forest has progressively been improving because the restoration work has just begun in the year BE 2546.

The research results obtained from the 3 watersheds in connection with results from other related watersheds as acquired by literature surveys have led to the “Strategic Recommendations” for effective prevention of forest destruction as well as sustainable forestry resource restoration particularly for the headwater areas. Such proposal should be made as “Urgent National Agenda” together with the concept of “Think Globally, Act Locally”. The role of local sub-watersheds must be fully recognized and all action plans in local areas should be implemented in co-operation with local people. The applications of the Royal Initiatives of His Majesty the King and Her Majesty the Queen for forest conservation should be used as practical guidelines for urgent and short – term action plans. In the mean time, long- term plans should be made available as soon as the population of highland dwellers would decrease in number to certain extent and their new generations voluntarily re-settle themselves in the lowlands which should be well prepared for the resettlement programs. By these means, complete forestry resource restoration and sustainability of headwater forest areas would be achieved.